

Megoldás. a) A CA folyamat izobár, ezért a C pont rajta van a $p = p_0$ egyenesen. A körfolyamat hasznos munkája a gáz által végzett munka, tehát az ABC háromszög területe. Ez a terület (rögzített A és B esetén) akkor maximális, ha a C állapotbeli V_1 térfogat a lehető legnagyobb. Mivel a BC folyamat során a hőmérséklet végig csökken, továbbá a hőmérséklet a pV szorzattal arányos, ezt a szorzatot érdemes meghatároznunk V függvényében:

$$pV = \left[\frac{3p_0}{4V_0 - V_1}(V - 4V_0) + 4p_0 \right] V = aV^2 + bV.$$

Ez ($a < 0$ miatt) egy lefelé nyíló parabolát ír le (1. ábra), melynek maximuma

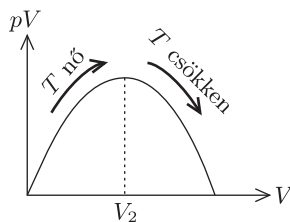
$$V_2 = -\frac{b}{2a} = \frac{2}{3}(V_1 - V_0).$$

Ha ez a térfogat nem nagyobb, mint $V_B = 4V_0$, akkor a BC folyamatban a hőmérséklet mindvégig csökkenni fog. Tehát fenn kell álljon, hogy

$$\frac{2}{3}(V_1 - V_0) \leq 4V_0, \quad \text{azaz} \quad V_1 \leq V_1^{\max} = 7V_0,$$

és így a hasznos munka legnagyobb értéke

$$W_{\max} = \frac{1}{2}3p_0(V_1^{\max} - V_0) = 9p_0V_0.$$

1. ábra

Megjegyzés. Ugyanezt az eredményt differenciálszámítás segítségével is megkaphatjuk. A B ponton áthaladó izoterma egyenlete $pV = 16p_0V_0$, melynek a B pontbeli érintőjének meredeksége $-p_0/V_0$. Ha a BC egyenes meredeksége nem nagyobb (abszolút értékben nem kisebb), mint az érintőé, vagyis $V_C \leq 7V_0$, akkor a BC folyamat során a hőmérséklet nem növekszik.

b) A hatásfok kiszámításához meg kell határoznunk, hogy a körfolyamat mely szakaszain történik hőfelvétel, illetve hőleadás. Az AB folyamat során a gáz hőmérséklete, tehát a belső energiája is nő, és még $W_{AB} > 0$ munkát is végez, tehát biztosan hőt kell felvegyen:

$$Q_{AB} = \Delta E_{AB} + W_{AB} = \frac{3}{2}(p_B V_B - p_A V_A) + \frac{1}{2}(p_B + p_A)(V_B - V_A) = 30p_0V_0 > 0.$$

A CA folyamatban a gázon munkát végez a környezete, ennek ellenére a belső energiája csökken, tehát biztosan hőt ad le: $Q_{CA} < 0$.

Nem ilyen egyszerű a helyzet a BC folyamattal. Kezdetben (a B állapot közelében) biztosan hőt vesz fel a gáz, hiszen a folyamat egy izoterma érintője mentén indul, tehát a belső energia nem változik, miközben a gáz munkát végez. Elképzelhető azonban, hogy a hőfelvétel a BC egyenesnek csak egy bizonyos D pontjáig tart, onnan kezdve a gáz hőt ad le.

A D pont helyzetét vagy az adiabaták meredekségének vizsgálatával határozhatjuk meg (hiszen a D pontban a BC egyenes éppen érinti a D -n áthaladó adiabatát), vagy az I. főtétel segítségével kaphatjuk meg. Tekintsük a gáz kicsiny ΔV térfogatváltozását a BC egyenes mentén. A felvett hő:

$$\Delta Q = \frac{f}{2}\Delta(pV) + p\Delta V,$$

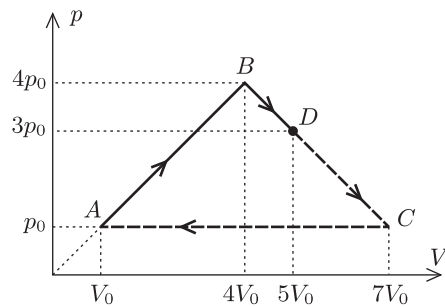
ahol $p = aV + b$ és $f = 3$. Innen

$$\Delta Q = \frac{5}{2}(p\Delta V) + \frac{3}{2}(V\Delta p) > 0,$$

ami a korábban kapott $a = -p_0/V_0$ és $b = 8p_0$ behelyettesítése után a

$$V < V_D = 5V_0$$

feltételhez vezet.

2. ábra

A gáz tehát a BC szakasszal ábrázolt folyamatban csak a folytonos vonallal jelölt BD részen vesz fel hőt (2. ábra), és ennek nagysága

$$Q_{BD} = \Delta E_{BD} + W_{BD} = \frac{3}{2}(p_D V_D - p_B V_B) + \frac{1}{2}(p_B + p_D)(V_D - V_B) = 2p_0 V_0 > 0.$$

A körfolyamatot végző gép hatásfoka

$$\eta = \frac{W}{Q_{\text{fel}}} = \frac{W}{Q_{AB} + Q_{BD}} = \frac{9p_0 V_0}{30p_0 V_0 + 2p_0 V_0} = \frac{9}{32} \approx 28\%.$$